

ETÜÜDE NÜÜDIS- KULTUURIST:

Madis Kõiv ja Sulev Keedus

8. november 2013
Tallinna Kirjanike Maja

Korraldajad Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuri- ja kirjandusteooria töörühm
ning Eesti Kirjanike Liit
Toetab Eesti Kultuurkapital

Kava

12:00 Kogunemine ja avasõnad
12:30 Aare Pilv, Kõivu ja Keeduse sõjatriloogia?
13:00 Lauri Kärk, Sulev Keeduse filmid: perekond
13:30 Eva Näripea, Kehad ja ruumid: neoliberaalse kapitalismi kriitika
Sulev Keeduse filmides

14:00 Kohvipaus

15:00 Maarja Ojamaa, „Somnambuul” ja „Üks teine lugu”: helimaastikud
15:30 Mari Laaniste, Tüüpilised Eesti filmid:
Sulev Keeduse filmide retseptsioonist
16:00 Jaak Lõhmus, Üks Kõiv, mitu nägu: ääremärkusi Sulev Keeduse ja
Priit Pedajase Kõivu-lavastuste võrdluseks
16:30 Diskussioon
17:00 Kogumiku „Katsed nimetada saart. Artikleid fantastikast”
(Etüüde nüüdiskultuurist, nr 4) esitlus

Teesid

Kõivu ja Keeduse sõjatriloogia?

Aare Pilv

Filmidel „Georgica” (1998), „Somnambuul” (2003) ja „Kirjad Inglile” (2011) on omajagu ühiseid ja siduvaid teemasid (sõda kui keskne olukordade kujundaja, ema ja lapse vastuoluline suhe, spetsiifiline naisekujutus, vägivaldne või armastuseta seksuaalsus jms) ning kujundeid (häälte kuuldamatuse motiiv, plahvatus, paat, lagunenud kirik jne) – kõik need panevad küsima, kas neid filme võiks mingil tasandil käsitleda triloogiana, mille osad üksteist täiendavad, teisendavad ja tõlgendavad. Ettekandes püüangi analüüsida neid teemasid ja motiive sellest vaatepunktist.

Sulev Keeduse filmid: perekond

Lauri Kärk

Sulev Keeduse filmid moodustavad piisavalt homogeense terviku, n-ö perekonna. Meid huvitab siiski perekond Keeduse filmides endis. Nii mängu- kui ka tõsielulistes. Perekond on keerukas bioloogilis-sotsiaalne institutsioon. See on piisavalt isiklik ja intiimne, tähendab eraldumisvõimalust ülejäänud ühiskonnast. Teisalt on see aga seotud ühiskonnaga, mõjutab viimast. Näiteks on spekulieritud patriarhaadi ja demokraatia seoste üle. Perekond on sedavõrd tähtis, et selleta ei saa hakkama vaata et ükski romaan ega film. Läbiv on perekonna teema olnud näiteks Luchino Visconti loomingus.

Perekonna teema tõstatatus Keeduse esimeses mängufilmis „Ainus pühapäev” ja on sealtpeale otsesemalt või kaudsemalt olnud lavastajale oluline enamikus tema järgnevates töödes. Mis aspektidest, milliste rõhuasetustega, sellest peakski ettekandes juttu tulema.

Kehad ja ruumid: neoliberalse kapitalismi kriitika Sulev Keeduse filmides

Eva Näripea

Madis Kõivu ja Sulev Keeduse koostöös valminud mängufilmid järgivad juba Teise maailmasõja järel Euroopa autorikinos kujunenud rajajooni, asetades kergesti jälgitava ja haarava süžee asemel esikohale tegelaste psühholoogilised, emotsionaalsed ja kehalised rännakud. Minu ettekanne keskendub keha ja keskkonna dialoogidele „Somnambuulis” (2003) ja „Kirjades Inglile” (2011), seades need 21. sajandi Eesti ja kaudsemalt kogu maailma (neoliberalse kapitalismi) realiteetide taustale. Teise maailmasõja ärevatesse lõpuaegadesse paigutuva „Somnambuuli” puhul on märgitud, et Eetla keha sümboliseerib Eestimaad ja selle kallal toime pandud vägivalda, ent siin väidan, et ajaloolisele tegevuspaigale vaatamata laieneb filmi kommentaar ka milleeniumivahetuse järgsetele oludele. Eetla, aga ka filmi meestegelaste kehade vahekorrad teineteise ja neid ümbritseva keskkonnaga väljendavad süvenevat kriisi, millest on samamoodi haaratud „Kirjade Inglile” ühiskonna äärealadel paiknevad ja ekstreemsetesse situatsioonidesse viidud kehad.

„Somnambuul” ja „Üks teine lugu”: helimaastikud

Maarja Ojamaa

Kuuldemäng „Üks teine lugu” paikneb Madis Kõivu ja Sulev Keeduse koostööde suhtes huvitaval positsioonil. „Somnambuuli” (2003) teostumata jäänud stsenaariumiversioonina (või sellel suuresti põhinevana) on tegemist justkui kõrvalproduktiga. Ometi toimib see kultuuris ka iseseisva teosena, eriti pärast Tamur Tohver Raadioteatri lavastust aastal 2003. „Somnambuuliga” võrreldes on see tõepoolest üks teine lugu, ent film ja kuuldemäng jagavad siiski ka olulisi narratiivseid ühiselemente: aegruum 1944.–1945. aasta Eesti läänernerannik, reaalsuse ja kujutelmade vahel võnklev noor naispeategelane, põgenemise ja paigalejäämise dilemma.

Madis Kõivu näidendite puhul on küllalt palju märgatud nende implitsiitset visuaalsust, oma ettekandes aga pööran tähelepanu helile. Üks Kõivu–Tohver lavastuse ja Kõivu–Keeduse filmi jagatud element on nimelt raskesti kirjeldatav, kuid mõjusat atmosfääri loov helikujundus. Kuuldemängu meediumi puhul on heli muidugi ilmselge tähendusloomeline dominant ja selle kesksed väljendusvahendid näitlejate hääl, kunstlikud ja loomulikud taustahelid, muusika, akustilised ja stereofoonilised eriefektid. Filmi puhul tavatsetakse enam märgata pildilisi vahendeid, ent Keedus on siiski väljendanud veendumust, et filmi ruum on eelkõige heli ruum. Ka „Somnambuuli” ühe raami ja juhtmotiivi moodustavad just meremühasse sulanduvad raadiosignaalid. Ettekanne kõrvutab niisiis kahe teksti helimaastikke, küsides kuidas ja milliseid helilisi vahendeid on kasutatud nende tähendusloomes ning markeerides kuuldemängu ja filmi helilise invariandi.

Tüüpilised Eesti filmid: Sulev Keeduse filmide retseptioonist

Mari Laaniste

Vaatlen Sulev Keeduse filmidele kodumaal osaks saanud vastuvõtu näitel Eesti lähiminekliku filmiretseptioonist peegelduvaid kohaliku kultuurikriitika ning avalikkuse hoiakuid ja ootusi eesti mängu- ja ka dokfilmidele. Provokatiivseks lähtekohaks on käibefraas „tüüpiline Eesti film”, mis summeerib levinud eelarvamust kohaliku mängufilmi lohisevast, rusuvatoonilisest ja ehk ka vormistuslikult kodukootuna mõjuvast iseloomust, mida aga ei näi taastootvat mitte niipalju filmid ise kui korrutatav retseptioon. Selle tõrjuva varjundiga kliše otseseim sihtmärk on autorokino (ehkki see pole puhtstatistilises plaanis kindlasti kohaliku kinotoodangu tüüpilisim toode), mille näidetenähtena omakorda osutatakse eeskätt just Sulev Keeduse filmidele. Püüan kaardistada retseptiooni kihistusi, mustreid ning võimalikke arenguperspektiive „Georgica”, „Somnambuuli” ja „Kirjad Inglile”, kuid ka „Joonatan Austraaliast” ja „Varesesaare venelaste” näitel.

Üks Kõiv, mitu nägu: ääremärkusi Sulev Keeduse ja Priit Pedajase Kõivu-lavastuste võrdluseks

Jaak Lõhmus

Sulev Keedus on lavastanud kolm täispikka mängufilmi, „Georgica”, „Somnambuul” ja „Kirjad Inglile”, kaasates stsenaariumi kirjutama Madis Kõivu. Priit Pedajase lavastatud neljast Madis Kõivu draamatekstist on olemas videosalvestus: „Filosoofipäev”, „Peiarite õhtunäitus”, „Kui me Moonsundi Vasseliga...” ja „Lõputu kohvijoomine”.

Tänu videosalvestustele on hõlpus Sulev Keeduse filme ja Priit Pedajase Kõivu-lavastusi võrrelda. Ja võib küsida: „Kui Keedus on loominguline hingesugulane Madis Kõivuga ja kui Pedajase kohta võib ütelda sama, kas siis Pedajas ja Keedus on omavahel loominguliselt hingesugulased?” Muidugi mõista paistab seesugune küsimine absurdne, aga ühiseid või suisa pörkuvaid elemente võib ühise kaasautori erinevate tekstide erinevates lavastuslahendustes otsida siiski. Nende jaoks, kes näinud niihästi kõnekoosolevaid Kõivu-filme kui ka -lavastusi, on ju esmamulje niisugune, et Priit Pedajas ja Sulev Keedus on oma teostustes elustanud drastiliselt erinevad Kõivu-maailmad.

Erinevalt Madis Kõivu trükitud näidenditest ei ole Sulev Keeduse filmide stsenaariumide erinevas küpsusastmes mustandid kättesaadavad, seega nende tekstide loominguline areng ei ole paberikandjal võrreldavates variantides vaadeldav, võrrelda saab peamiselt viimast „ametlikku”, riikliku tootmistoetuse saanud käsikirjavarianti ja juba valmis filmi. Niisugune tekstoloogiline süvenemine ei oleks kõige parema tahtmise juures käesolevaks kõnekoosolekuks valmistudes ka paraku võimalik olnud. Küll võib see olla huvitav teema juba Keeduse omailma süvenenult jälgijate jaoks.